

Din Eğitimi Öğretmenlerine Göre Dini Bilgi ile Davranış Değişikliği İlişkisi

 Gülşen Sayın*

Atıf/©: Sayın, Gülşen, Din Eğitimi Öğretmenlerine Göre Dini Bilgi ile Davranış Değişikliği İlişkisi, Artuklu Akademi, 2021/8 (2), 299-318.

Öz: Bu çalışmada, DKAB ve AİHL meslek derslerine konu olan dini bilgi davranış değişikliği ilişkisinin din eğitimi öğretmenlerinin görüşleri üzerinden açıklanması hedeflenmiştir. Araştırma grubu Malatya ili merkez ilçelerinde görev yapan toplam 18 DKAB ve AİHL meslek dersi öğretmeninden oluşmaktadır. Araştırmada nitel araştırma yöntemi benimsenmiş ve mülakat tekniği kullanılmıştır. Çalışma grubuna yarı yapılandırılmış sorulardan oluşan mülakatlar yapılmıştır. Mülakatlardan elde edilen verilere içerik analizi uygulanmıştır. İçerik analizi sürecinde çalışma için "dini bilgi davranış değişikliği ilişkisi" teması elde edilmiş ve bu temanın altında iki kategori ve alt kategoriler oluşturulmuştur. Araştırmanın sonuçlarına göre dini bilgi davranış değişikliği ilişkisi farklı değişkenlere sahiptir. Bu bağlamda din öğretiminde sunulan dini bilginin öğrencilerde davranış değişikliği kazandırması büyük ölçüde yetersiz bulunsa da katılımcıların dini bilginin belirli şartlar altında, süreç içerisinde bir davranış değişikliği kazandıracağı inancı mevcuttur. Katılımcı görüşleri, bilginin yaşama yansımaları noktasında ele alındığında bilişsel boyuttaki dönüşümleri sağlayabilmesi açısından fikrîsel, dini davranış ve ahlaki tutumlar olarak üç boyutta toplanabilir.

Anahtar Kelimeler: Din Öğretimi, Din Eğitimi Öğretmeni, Dini Bilgi, Öğrenme, Davranış Değişikliği.

The Relationship Between Religious Knowledge and Behavioral Change According to the Teachers of Religious Education

Citation/©: Sayın, Gülşen, The Relationship Between Religious Knowledge and Behavioral Change According to the Teachers of Religious Education, Artuklu Akademi, 2021/8 (2), 299-318.

Abstract: The aim of the study is to explain the relationship between religious knowledge and behavior change, which is the subject of Religious Culture and Morals Knowledge (RCMK) courses and the vocational courses of the Imam Hatip High Schools (IHHS), through the views of religious education teachers. The working group consists of 18 RCMK teachers and IHHS vocational course teachers. Qualitative research method was interiorized and interview technique was used in the research. Interviews consisting of semi-structured questions were held with the working group. The theme of "religious knowledge and behavior change relationship" is obtained for the study. Two categories and sub-categories were created under this theme. Although the religious knowledge offered in religious education is found to be insufficient to lead behavioral change in students, the participants believe that religious knowledge will provide a behavioral change in time under certain conditions. Main attitudes by the participants can be grouped as intellectual, religious behavior and moral approaches, inspired from each one of the applicants' discourse with regard to the religious knowledge and its reflection on lifetime experience.

Keywords: Religious Education, Religious Education Teacher, Religious Knowledge, Learning, Behavioral Change.

Giriş

Dinlerin insanlarla ilgili birbirinden farklı hedef ve yönelimleri olmuştur. Bu hedefler içerisinde dinleri daha çok gözlemlenebilir ve görünür hale getireni bir kişilik olarak, dinlerin kendi öğretileri ve dünya görüşleri çerçevesinde belirli bir insan tipolojisi inşa etmektir.¹ Eğitim sistemleri de sahip oldukları felsefeler doğrultusunda belirli insan modellerini eğitim faaliyetleri ile ortaya çıkarmayı hedeflemektedir. Dinler dini öğretilerin verdiği yaptırım gücü, eğitim ise sahip olduğu sistemsel yaptırımlar ile bireyleri şekillendirme amacı taşımaktadır. Bu şekillendirme eğitim ve din bilimleri alanlarında olumlu yönde davranış değişikliği kazandırmak olarak nitelendirilebilir. Bu

* Dr. Arş. Gör., İnönü Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Din Eğitimi Anabilim Dalı, gulsensayin@hotmail.com

¹ Michael Peterson vd., *Akl ve İnanç Din Felsefesine Giriş*, çev. Rahim Acar (İstanbul: Küre Yayıncılık, 2015).

durum, din ve eğitim için bireylere ulaştırılan bilgilerin onların dünyasında karşılık bularak yaşamlarına davranış ve tutum kazandırmasını önemli bir hale getirmektedir.

Bireylerde gözlemlenen iki temel gelişim söz konusudur. Bunlar; dünya görüşleri ve bu çerçevede bireylerin hareketleridir. Kökeninde kazanılan tecrübeler ve bilgilerin yer aldığı davranışlar ve tutumlar sahip olunan dünya görüşü, inanç gibi içsel dinamikler yanında içeriğinde sosyal çevre gibi dışsal dinamikleri de barındırmaktadır. Davranış ve tutumlar kazanılan bilgi ve tecrübeler ile kartopu misali süreç ve eklentiler ile yeniden şekillenmektedir. Bilgi ve tecrübeler ile yeni davranışlar kazanılması gelişim olarak da nitelendirilebilir.² Ancak, bilgi ve tecrübelerin bireylerin davranışlarında değişikliğe sebebiyet verecek boyutta olması için güdüleyici nitelikte olması beklenilmektedir. Bütün bu unsur ve süreçler öğrenme ile yakından ilgilidir. Öğrenme; davranış değiştirme, yeni bilgiler edinme, tutumlar, yeni görgüler ve beceri edinmeyi kapsayan bir süreçtir. Bu yeni süreçleri başlatan veya harekete geçiren unsur da yine bir bilgidir. Bilginin öğrenilme süreçleri ve bireydeki karşılığı kişiye özel olsa da öğrenme eylemine dahil olan davranış değişikliği dinamizmini bilgidan almaktadır. Öğrenme eylemi ile gelişen davranış değişikliği oldukça karmaşık bir süreç olup davranış değişikliğini de getiren öğrenme üzerine farklı yaklaşımların varlığı söz konusudur. Bu öğrenme kuramlarının her biri, bilginin edinilmesinde bireyin farklı tikel boyutlarına odaklanarak davranış değişikliğini meydana getiren unsurları açıklamaktadır.³

Bireylerde davranış değişikliği kazandırma eğitim alanında sıklıkla araştırmalara konu olmuştur. Dini bilginin davranış değişikliğine etkisi ise daha çok din sosyolojisi alanında din - yaşam ilişkisi bağlamında dindarlık tipolojileri, din psikolojisi alanında dini tutum, din eğitimi alanında ise örgün ve yaygın din eğitiminin etkililiği üzerinden ele alınmıştır. Bu araştırmalar yoğun olarak nicel yöntem ile ortaya konulmuştur. Nitel bir çalışma olan Akyürek'in mevcut araştırmalar üzerinden yapmış olduğu çalışmada ise DKAB derslerinde sunulan dini bilgilerin öğrencilerin günlük hayatları ile yeterince ilişkilendirilmediği belirtilmiştir.⁴ Yine din öğretiminin öğrencilere yönelik etkisi daha çok ders saatleri üzerinden nicel çalışmalar ile ele alınmıştır. Bu çalışmalarda DKAB ders saatlerinin öğrenme ve davranış değişikliğini gerçekleştirme açısından yetersizliği vurgulanmıştır.⁵ İsmail Bulut ve arkadaşlarının çalışmasında da inanç öğrenme alanı kazanımlarının gerçekleşme düzeyi öğretmenlerin kullanmış oldukları öğretim yöntemlerine bağlı olarak değiştiği sonucuna ulaşılmıştır.⁶ Bu araştırmada ise din eğitimi süreçlerinde sunulan dini bilgilerin dini davranış geliştirmeye yönelik etkisi nitel bir çalışma üzerinden ele alınmıştır.

Araştırmada, din eğitimi süreçlerinde sunulan dini bilginin öğrencilerde davranış değişikliğini ne kadar etkilediği hususu, din dersi öğretmenlerinin görüşleri üzerinden ortaya konulmaya çalışılmıştır. Araştırmada din eğitiminin, davranış değişikliğinde din öğretiminin nasıl bir etkiye sahip olduğu konusuna odaklanılmıştır. Araştırmada elde edilen bulgular, "dini bilginin davranış değişikliğine etkisi" teması altında; "dini bilginin davranış değişikliğine etki etmemesi, dini bilginin davranış değişikliği kazandıramamasının nedenleri ve dini bilginin davranış değişikliğine etki etmesi" şeklinde üç kategori olarak sunulmuştur.

1. Yöntem

Din eğitimi öğretmenlerinin görüşleri üzerinden dini bilgi ile davranış değişikliği arasındaki ilişkinin ele alındığı bu araştırmada, nitel araştırma yöntemlerinden olan mülakat tekniği kullanılmıştır. Örneklem grubuna yarı yapılandırılmış sorulardan oluşan bir mülakat uygulanmıştır. Araştırmada elde edilen veriler Nvivo 10 analiz programı ile analiz edilerek temalandırılmış ve alt

² Roger Straughan, "Ahlaki Gelişim, Dini Düşünce ve Davranışlar", çev. Tuncay Aksöz - Abdulvahit İmamoğlu, *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi* 17/ (ts.), 17-24.

³ Malik Yılmaz, "Öğrenme ve Bilgi İlişkisi", *GÜ, Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi* 29/1 (2009), 173-191.

⁴ Süleyman Akyürek, "Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersinin Etkililiği", *Bilimname* 4/1 (2004), 106-117.

⁵ Halis Ayhan vd., *Din ve Ahlak Eğitim Öğretimine Yeni Yaklaşımlar* (İstanbul: DEM Yayınları Ensar Neşriyat, ts.), 34-43.; Yaygın Eğitim ve Kültür Derneği (YEKDER), *Din Eğitimi Akademisi (DEA) Sivil Din Eğitimi Çalıştay Raporu*, (2016), 7.

⁶ İsmail Bulut vd., "Öğretmenlere Göre İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Programında Yer Alan İnanç Öğrenme Alanı Kazanımlarının Gerçekleşme Düzeyi", *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 41 (2014), 221-238.

kategorileri oluşturulmuştur. Bu çerçevede öncelikle aşinalık kazanılması amacıyla veriler birden fazla kez okunmuştur. Sonrasında başlangıç kodları oluşturulmuş ve temalar aranmış böylece daha fazla veri incelenerek temalar gözden geçirilmiş ve bulgular başlığı için tanımlanmış ve isimlendirilmiştir. Böylelikle veriler içerik analizi tekniği ile analiz edilmiştir.

Katılımcılara "Sizce dini bilgi öğrencilere davranış değişikliği kazandırıyor mu?" sorusu yöneltilmiş ve alınan cevaplardan tek bir tema ve alt kategorileri üzerinden bulgular sunulmuştur. Araştırmada dinin tecrübe alanına girildiğinde dini bilginin bilişsel boyuttaki varlığı bireylerin davranışlarında ne düzeyde harekete geçiricidir? sorusu ekseninde dini bilgi davranış değişikliği ilişkisi toplanan veriler ile birlikte değerlendirilmeye çalışılmıştır.

2. Çalışma Grubu ve Verilerin Toplanması

Çalışma grubu Malatya ili merkez ilçelerinde görev yapan 18 DKAB ve AİHL meslek dersi öğretmeninden oluşmaktadır. Araştırma grubunun oluşturulmasında maksimum çeşitlilik örneklem stratejisi benimsenmiştir.⁷ Katılımcıların yaşları 26 ile 56 arasında değişkenlik göstermektedir. Katılımcılardan 6'sı kadın 12'si erkektir. Öğretmenler Malatya ili sınırları içerisinde 6 farklı okulda görev yapmaktadır. Böylece araştırmada alternatif bakış açıları yakalanması ve maksimum çeşitlilik sağlanması amacıyla görüşme yapılan öğretmenler; okul, ders deneyimi, cinsiyet, yaş ve mesleki tecrübe açısından farklılıklar ön planda tutulmaya çalışılmıştır (Ek 1).

Veri toplamak amacıyla hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme formu için etik kuruldan, bu görüşmelerin uygulanabilmesi için de il Milli Eğitim Müdürlüğünden gerekli izinler alınmıştır. Çalışmada katılımcılara gönüllü onam formları imzalatılarak araştırmanın süreçleri ve kendileri ile ilgili hususlar hakkında gerekli bilgilendirmeler yapılmıştır. Görüşmeler ortalama 30-40 dakika sürmüştür.

3. Öğrenme ve Davranış Değişikliği

Davranış, insanın sergilemiş olduğu bütün etkinliklerdir. Davranışlar doğuştan gelenler, geçici ve sonradan kazanılanlar olmak üzere üç türdür. Doğuştan gelen davranışlar eğitim yoluyla değiştirilemeyeceği, geçici davranışlar da eğitimin kalıcı izli davranışlar ile ilgilenmesi sebebiyle eğitim alanına girmemektedir. Sonradan kazanılan davranışlar ise öğrenme ile edinilen davranışlardır ve eğitimin ilgilendiği davranışlar da bu nitelikte olanlardır. Bu davranışları bireyler iki yol ile elde ederler bunlar; planlı eğitim ve gelişigüzel kültürlenme şeklindedir.⁸ Bu yönüyle bireylerde ortaya çıkan davranış değişiklikleri iyi veya kötü yönde planlı eğitim ve kültürlenme aracılığıyla farklı öğrenmelere dayalı olarak gelişebilmektedir. Öğrenme ve eğitim duyuşsallık, bilişsellik ve psikomotor alanlar üzerine inşa edilen bir süreçtir. Bilişsellik ve duyuşsallık arasında var olan dinamizm ve ilişki davranışlarda belirleyici ve yönlendiricidir. Öğrenmenin bu iki boyutu yeterli ve dengeli sağlandığı takdirde bilişsel ve duyuşsal anlamda tutarlı, istikrarlı ve kararlı bir sosyal çevre desteğiyle bireylerde tam öğrenme ile istendik davranış değişikliği meydana gelmektedir. Davranış değişikliğinin gerçekleşmesinde eğitimin okul, aile ve toplum sacayakları en yüksek etki düzeyine sahiptir.⁹

İnsan her daim yeni idrakler geliştirerek bilgisini sürekli değişim ve gelişim sürecine tabi tutar. İnsanın sahip olduğu kavramlardan müteşekkil olan bu bilgiler, kişinin zihninde karşılık bularak bir anlam teşkil eder. Böylece algı doğrultusunda gelişen irade, insan eylemlerine yansır. Verilen her hüküm ve bu bağlamda ortaya çıkan eylemler sahip olunan bilgiler üzerine inşa edilir.¹⁰ Eğitimin amaçları arasında bilgi anlayışı ve ahlak anlayışı doğrultusunda deneyim ile kazanılan kültürel mirası

⁷ Micheal Quinn Patton, *Nitel Araştırma ve Değerlendirme Yöntemleri*, çev. Mesut Bütün Selçuk Beşir Demir (Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık, ts.), 235.

⁸ Nuray Senemoğlu, *Gelişim, Öğrenme ve Öğretim Kuramdan Uygulamaya* (Ankara: Anı Yayıncılık, 2020), 97-99.

⁹ Ramazan Diler, "Mahremiyet Eğitimi ve Önemi," *Gaziosmanpaşa İlahiyat Fakültesi Dergisi* 2/1 (2014).

¹⁰ Necati Öner, *Felsefe Yolunda Düşünceler* (İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, ts.), 70-72.

yeni nesle aktarmak, bireyi topluma uyumlu hale getirerek erdemli ve mutlu kılmaktır.¹¹ Bu doğrultuda öğretim programları da bireylere davranış kazandırma hedefiyle düzenlenmektedir.¹²

Bilginin birey tarafından kendine mal edilmesi bireyin hayatı, mevcut bilgileri ve gerçeklikleri ile bütünleştirilerek kullanılabilir ve uygulanabilir bir bilgi haline getirmektedir. Anlamlandırılarak öğrenilen bilgi öğrenen tarafından özümsemesini sağlayabilmektedir. Bu yolla bireyin dünyasında varlık bulan her bilgi türü bireyin tutum ve davranışlarını yönlendirmede etki gücüne sahiptir. Böylelikle bilişsel ve duyuşsal düzlemde bireyin varlığında yer alan bilgi psikomotor alanda da görülür olmaktadır.¹³ Bilginin içselleştirilerek davranış değişikliğini sağlaması hususunda önemli bir süreç olan zihinsel süreçler, dini bilgiyi salt nakil ile iletilen bir bilgi türü olmaktan çıkartarak bireyler tarafından üzerinde düşünülen, anlamlandırılan ve içselleştirilen bir bilgi haline getirmesine katkı sunmakla birlikte davranışa dönüşmesi potansiyelini de arttırabilmektedir. Bir bilginin bireyde var olan bilinç düzeyine katkıda bulunabilmesi için de anlamlandırma sürecinden geçmesi beklenmektedir. Böyle bir sürece tabi tutulmamış ezber bilgilerin ise kişilerin varoluşlarına ve davranışlarına katkı sunması beklenmemektedir.¹⁴

Dini bilginin öğrenilmesi sürecinde bireyin pasif olarak bilgiyi depolaması değil, anlama ve bilgi edinme sürecine aktif katılarak bilgi ile ilişki içerisinde onu kazanması beklenmektedir. Bu ilişki ise öğrencinin edinmiş olduğu bilginin farkındalığını taşıyarak, ihtiyaç durumunda bilgiye ulaşmanın yollarına vakıf olan, dini bilgileri anlamlandırarak öğrenen ve öğrenilen dini bilgilerden de yeni bilgilere kapı aralayarak bu bilgileri sorunlarını çözmede aktif olarak kullanabilmesi şeklinde cereyan eder.¹⁵ Bu öğrenme sürecinde din eğitimi, öğrencilere sunduğu bilgilerin dini dinamikleri ile bir dünya görüşü ve dinler temelinde ahlaki gelişimler ve davranışlar kazandırmaktadır. Bu kazanımlardan bireylerin karakterlerinin de etkilendiği düşünülmektedir.¹⁶ Dini bilgi bireylerin tutum ve davranışlarında sahip olduğu dini dinamiklerin yaptırım gücü ile bireylerde davranış değişikliği getirebilmektedir. Ancak bu durum daha çok dini değer ve davranışların bilişsel düzlemde etki gücü olan bireysel inanç düzleminde benimsenmesi ile ilgilidir.¹⁷ Denilebilir ki; din ve inançlar davranış değişikliği veya eylemlerin belirlenmesinde birer motivasyon ve referans olabilmektedir. Nihai olarak referans ve motivasyon açısından farklılıklar olabilmekle birlikte din ve eğitim kavramlarının insana yönelik ortak hedefleri, insan davranışlarını geliştirip bireylerin davranışlarında olumlu yönde değişiklik gerçekleştirmektir.

4. Dini Bilgi Davranış Değişikliği İlişkisi

Din eğitimi "*bireyin dini davranışlarında kendi yaşantıları yoluyla ve kasıtlı olarak istendik değişme meydana getirme denemeleri sürecidir.*"¹⁸ Eğitimin özünde yer alan davranış değişikliği beklentisi, dini bilginin normatif niteliği ile karşılaştığında davranış değişikliğinin din eğitiminde daha çok beklenen bir duruma dönüştüğünü söylemek yanlış bir ifade olmayacaktır. Dini bilgi ve davranış değişikliği noktasında dini bilgiye ilişkin geliştirilen inanç, iman boyutunda bilginin özne üzerindeki etkisini incelemektedir ve özneye gerçekleşen değişikliğin bilgiden kaynaklandığı belirtilebilir. Dini bilginin bir iman ve idea olarak gelişimi ve bireylerde davranış değişikliğine dönüşmesi öznenin aktifliği ile paralel olarak farklılık gösterir. Bilginin özne üzerindeki etkisinde öznenin eğilimi doğrultusunda bir ilerleme söz konusudur. Öznenin dini bilgiye ilişkin geliştirmiş olduğu inanç, imanun subjektifliği doğrultusunda bilginin özneyi değiştirmesi yönüyle davranışlarda subjektifliği doğurmaktadır. Bu

¹¹ Veysel Sönmez, *Eğitim Felsefesi* (Ankara: Anı Yayıncılık, 2015), 41.

¹² "Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi (9, 10, 11 ve 12. Sınıflar) Öğretim Programı", MEB.; MEB, *İlköğretim Medya Okuryazarlığı Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu*, thk. MEB (2006).

¹³ Muhammet Şevki Aydın, *Açık Toplumda Din Eğitimi* (Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 2011), 174.

¹⁴ M. Şevki Aydın, "Bireyin Kendi Dindarlığını Oluşturma Yeteneğini Geliştirmek " *Diyanet Aylık Dergi* 215 (Kasım 2008), https://www2.diyanet.gov.tr/DiniYayinlarGenelMudurlugu/DergiDokumanlar/Aylık/2008/kasim_2008.pdf.

¹⁵ M. Şevki Aydın, *Din Eğitimi Bilimi* (Kayseri: Kimlik Yayınevi, 2018), 161.

¹⁶ Jason Metcalfe - Daniel Moulin-Stożek, "Religious Education Teachers' Perspectives on Character Education", *British Journal of Religious Education* (20 Jan 2020), 349-360.

¹⁷ Devine - Deneulin, "Negotiating Religion in Everyday Life", 59-76.

¹⁸ Cemal Tosun, *Din Eğitimi Bilimine Giriş* (Ankara: Pegem Akademi Yayınları, 2012), 23.

anlamda dini bilgi davranış değişikliği noktasında standart veya belirli gözlemlenebilir kesin sonuçlar veren bir yöntem ve çıkarımlar bulunmamaktadır. Bu haliyle bilginin özne üzerindeki etkisini, değişim yönü ve şeklini belirlemek oldukça zordur.¹⁹ Yani fiiliyattan yola çıkılarak sahip olunan imana, dini bilgiye, inanca ulaşmak bir açıdan güçtür.

Dini bilginin davranış değişikliği ile ilişkisi salt ibadet boyutu ile değil günlük davranışlarla da ilgilidir. Çünkü din yalnızca ibadet noktasında bireye bilgi sunmaz aynı zamanda bireye günlük yaşamında mikro ve makro, yakın ve uzak boyutlarda bilgiler de verir. Bu bağlamda dinlerde bilgi ile eylem arasında güçlü bir ilişki bulunmaktadır. İnancın temelini oluşturan dini bilgi bireyin inançları ile birlikte dinin hayata yansıyan boyutlarını teşkil etmektedir. Din eğitimi, din bilimleri ile birlikte inancın hayata yansıyan farklı boyutlarına ilişkin çalışmalar yapmaktadır. Ancak din eğitiminin inanç ile hayat arasındaki bağın güçlü bir şekilde kurularak hangi dinamikler üzerinden dini bilginin davranış değişikliğini getireceği noktasında arayışlarda yoğunlaştığını söylemek mümkündür. Nihayet din eğitimi, bireysel ve sosyal zeminde yaşanan hayatın inanılan din ile uyumunu ve dinin esas temelleri ile şekillenmesini sağlamayı hedeflemektedir.²⁰

Dini inançların hayattan soyutlanmadan yaşam ile girift bir durum sergilemesi nedeniyle bireyin sahip olduğu inanç onun tutum, davranış ve deneyimlerini biçimlendirmektedir. Bu bağlamda din inanan birey için bir dünya görüşü haline gelmektedir.²¹ Din, psikolojik boyutları ile ferdi ve sosyal boyutları ile de toplumsal bir olgudur. Bir din kurumsallığını kazansın veya kazanmasın mutlaka inanç, tecrübe, ibadet, bilgi ve ahlaki davranış boyutlarını içinde barındırır. Din, farklı disiplinler tarafından disiplinlerin kendine özgü yorumlar ve tanımlamaları üzerinden farklı boyutları ile ortaya konulmaktadır. Eğitim bilimleri açısından dinin, öğretim süreçlerinde davranış değişikliğini hedefleyen ahlaki, sosyal ve bireysel boyutlarının daha görünür halde ele alındığı ifade edilebilir. Bireyin sadece inanç düzeyinde inandığı şeyi yaşayamaması idrak seviyesinde inançsız bir anlamaya karşılık gelmektedir. İnsan din noktasında gerçek anlamda inanıp benimsediği şey ile özdeşleşir ve onu hakikat olarak kabul eder. İman bu yönüyle varlığa veya gerçekliğe yarı varoluşsal olarak katılmaktadır. Bu durumda iman irade ve akla dâhil olmaktadır. Bu olgu zahiri alanda, iradeye yansımadan önce bätini alanda, idrakte ve varlıkta yer etmelidir.²² Dini bilginin davranışa etkisi idrak edilip varlıkta konumlanmasından sonra gelişmektedir. Bu davranış değişikliğinin kalıcı anlamda bir değişiklik mi yoksa dönemsel mi veya öğrencilerin öğretmen ile olan ilişkisinin bir getirisi mi olduğu noktasında ise çıkarımda bulunmak zordur. Bununla birlikte davranış temelinde ahlaki ve dini gelişimlerin takibi, bir kanaat geliştirmesi durumunu tartışmak zor bir hal alabilmektedir.²³

Dini bilgi ile davranış değişikliği arasındaki ilişki İslam özelinde değerlendirildiğinde İslam'ın varlığının, âlemi ve dünya görüşünü belirlemesi hususunda bilgi anlayışına bağlı olarak şekillendiği görülmektedir. Temel öğreti olarak ilim kavramı Müslüman bireylerin sosyal ve dini yaşantılarına ışık tutucudur ve âlem yapısı için büyük önem arz etmektedir. Bu açıdan Kur'an bilgi kavramını oldukça kapsamlı olan ilim kavramıyla açıklamaya çalışır.²⁴ İlim kavramı ile şekillenen İslami bilgi anlayışı dinin yalnızca ibadet veya ahlaki boyutlarından birini öne çıkarmamaktadır. İlahi kaynaktan gelen ve insanın âlem anlayışı, dünya görüşü ve hayatı, sosyal ilişkileri gibi bireysel ve toplumsal konularda sunmuş olduğu bilgilerin de insana ulaşarak eyleme dönüşümünü de önemsemektedir. Kur'an'ın, bilginin bütünselliğini vurgulayarak ortaya koyduğu epistemoloji seküler ve dini alanı kapsamaktadır. Çünkü bütün bilgilerin tek kaynağı Allah'tır ve bu yaklaşım epistemolojik olarak kaynak ve sistemlerin bütüncüllüğünü gerektirmektedir. İlahi kaynaktan başlayıp başta insan olmak

¹⁹ Hanifi Özcan, *Epistemolojik Açıdan İman* (İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 2016), 27.

²⁰ Turgay Gündüz, "Paylaşılan Praksis: Hayatı İnanç İnanıcı Hayatla Buluşturmak -Thomas Groome'in Din Eğitimi Yaklaşımının Eleştirel Analizi-", *Marife*, Yaz 2014/ (ts.), 85-105.

²¹ Adil Çiftçi, *Bilgi Sosyolojisi ve İslam Araştırmaları Bir Sosyal Bilimler Felsefesi Çalışması* (Ankara: Ankara Okulu Yayınları 2015), 33.

²² Frithjof Schuon, *Varlık, Bilgi ve Din*, çev. Şahabeddin Yalçın (İstanbul: İnsan Yayınları, 1997), 79-80.

²³ Straughan, "Ahlaki Gelişim, Dini Düşünce ve Davranışlar", 17-24.

²⁴ Alparslan Açıkgenç, *İslâm Medeniyetinde Bilgi ve Bilim* (İstanbul: İslâm Araştırmaları Merkezi (İSAM), 2006), 45.

üzere diğer yaratılmışları da kuşatan ve daimî bir tekâmül içerisinde olan ilim yine Allah'a atfedilmektedir.²⁵

Kur'an, ilim kavramını nihai noktada Allah'a nispet etse de insanın ve onun aklının ürünleri için de aynı kavramı kullanır.²⁶ Bu bütüncül yaklaşımda iman ve amel-i salih ilişkisi İslam bilgi anlayışında önemli bir noktadır. Bu düzlemde bilgi, sebep-sonuç ilişkisi üzerinden salih amelin kapısını açan bir unsur niteliğindedir. Bu durumun ilişki zinciri şu şekildedir; iman iyi işlerin sebebi olarak amel-i salih ortaya çıkarırken bilgi ise hakiki imanı dolaylı olarak da salih ameli meydana getirir.²⁷ Özetle İslam'ın bilgi anlayışı, bilen bildiğine göre yaşaması durumunu gerekli kılmaktadır. Dini bilgi davranış değişikliği bağlamında İslam eğitim geleneğindeki uygulamalara bakıldığında İslam eğitim felsefesinin temelinde bireylerde davranış değişikliği gelişiminin dini bilgiye muhatap olma düzeyi ile paralel görüldüğü çıkarımında bulunulabilir. Bu bağlamda İslam eğitim tarihi dini bilginin yoğun bir şekilde verildiği din eğitimi uygulamalarında pek çok örneğe sahiptir.

Sonuç olarak dini bilginin davranış değişikliği ile ilişkisi bilginin öğrenmeye tabi tutulması yönüyledir. İnsan, hayatı boyunca sürekli bir öğrenme içerisinde. Daha çok bir gereksinim ile gelişen öğrenmede bireyin talebi de önemlidir. Sosyal öğrenme ile kazanılan bilgiler zaman zaman okuldaki bilgiler tarafından ve eğitimde eleştiriye tabi tutulmaktadır. Okulda sunulan dini bilgi bağlamsal ve bilişsel bir eylem iken kişisel her bilgi amaçsız ve her daim bir bağlam içerisinde yürümeyebilir. Öğrencilerin sosyal öğrenme yoluyla edindikleri bilgi ve kazanımları okulda verilen dini bilgilerin ne düzeyde değiştirebileceği eğitimin amaçlarının sorgulanması demektir. Eğitimin davranış değişikliği beklentisi otorite - birey, birey - birey, toplum - birey ilişkilerine yoğunlaşırken dini bilgi bu davranış değişikliğinde yaratıcı -birey ilişkisini de kapsayıcı niteliktedir.²⁸

5. Bulgular ve Değerlendirme

Bu başlık altında araştırmanın "dini bilginin davranış değişikliğine etkisi" temasının alt kategorileri ve onları oluşturan kodları ele alınmıştır.

5.1. Öğretmenlerin Dini Bilginin Davranış Değişikliğine Etki Durumlarına Yönelik Görüşleri

Tablo 1: Öğretmenlerin Dini Bilginin Davranış Değişikliğine Etki Durumlarına Yönelik Görüşlerini İçeren Tablo

Kategori	Kodlar	Katılımcı Görüşleri
Öğretmenlerin Dini Bilginin Davranış Değişikliğine Etki Etmemesine Yönelik Görüşleri		<p>K9 "Yine ben getirir İslam'a bağlarım yani yine ilim amel ilişkisine... İlim var ameli olmadığı için burada seni dinliyor sana karşı edepsizlik yapmıyor ama dışarı çıktığı anda mesele bitiyor. Kendi okulumuz bünyesinde bilgi okulda kalıyor."</p> <p>K6 "Ahlaki değerlere bağlı olmaları kültürlerinde böyle yetiştirilmesi... Ama onun için çok böyle hani birebir yansıdığını göremiyorum açıkçası."</p>

²⁵ Musa Bilgiz, *Kur'an'da Bilgi Kavramsal Çerçeve Bilgi Türleri* (İstanbul: İnsan Yayınları, 2013), s. 69-72.

²⁶ Bilgiz, *Kur'an'da Bilgi Kavramsal Çerçeve Bilgi Türleri*, 10-72.

²⁷ W. M. Nor Wan Daud, *İslam Bilgi Anlayışı ve Çoğulcu Bir Toplumun Eğitim Sistemine Yansımaları Malezya Örneği*, çev. Fuat Aydın (Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2002), 99.

²⁸ İsmail Sağlam, "Çocuklarda Davranışların Şekillenmesinde Etkili Olan Faktörlere Teorik Bir Yaklaşım", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 10/2 (2001), 209-223.

	<p>Din öğretimi davranış değişikliğine etmemektedir</p>	<p>K17 "İşte dediğim gibi her zaman başarılı olmayabilir. ...Sanki Din Kültürü dersinin çocuklara bir etkisi ve tesiri yok gibi geliyor."</p> <p>K8 "Hareketlerinde gözlemlenmiyor, olmuyor. Geri dönüş maalesef %50'den daha az."</p> <p>K10 "Yani çocukları bilinçlendirmeye çalışıyorum. Ha bilgiyi veriyorum bazen bakıyorum ki, çocuklar %90 alıyor ama hiçbir karşılığı yok sadece bir yerde bilgisayar dosyası gibi duruyor açmazsan kesinlikle yüz yıl da orada kalır ama onun sürekli işlenir halde olması için ona bilinç vermeye çalışıyorum."</p> <p>K15 "Vermiş olduğumuz din eğitiminin de açıkçası sosyal hayatımıza etki etmediğine maalesef üzülerken şahitlik etmiş oluyorum."</p> <p>K2 "Hayır, maalesef etkilemiyor."</p> <p>K16 "Bu kadar çok çalışılan bir alanken belki de en çok çalışan Din Öğretimi Genel Müdürlüğü... öğretmenlerin yaptığı çalışmalar, bir sürü etkinlik yapılıyor yarışmalar düzenleniyor, öğretmenlerin yeterliliği arttırılıyor projeler vs. ancak yansımıyor."</p>
	<p>Bilginin içselleştirilmesi sorunu</p>	<p>K10 "Dolayısıyla da değiştirmesi hayatı... Mutlaka değiştirmesi gerekiyor yoksa dürüstlüğü ilkökul 1. sınıf çocuğu da bilir az çok ne olduğunu... İşte uygulayamıyorlar. Bilinçten kopuk bilgi bu halde işte hocam hiçbir işe yaramıyor bilgi var ama işe yaramıyor."</p> <p>K3 "Öğrencilerimiz biliyorlar ama uygulamaya koyma noktasında daha onu özümseyememişler, içselleştirememişler. Onun için hayatlarında onu uygulayabiliyorlar."</p> <p>K12 "Bu yüzden inancın içselleştirilip sebebini ortaya koymadan hiçbir şey olmuyor. Dini bilgi alanında bilgisizlik de var ama bence daha çok inanç yani bizim itikadi sıkıntılarımız var. İnanığımız şeyi içselleştiremediğimiz için... Oruçtan haberdar ama içselleştirme sıkıntımız var ben bunun da sebebini taklidi imandan kaynaklandığını düşünüyorum. Bir türlü tahkiki imana geçemedik... Yani bu din eğitiminde dini bilginini hiç etkisi yok diyemeyiz ama etkisinin olması için inançların içselleştirilmesi lazım kesinlikle."</p> <p>K11 "İmanın tam oturmamasından kaynaklanmış olabilir yani O iman onu yönlendirecek etki derecesinde bir kuvvet olamamış. Bir hassasiyeti var zihinde de belli bir yer etmiş ama harekete geçirecek düzeyde değil o hale gelmemiş... İnanç anlamında oturmuş bir dini bilgileri var ama tabi bu da harekete dönük değil, bu davranışa dönüşmemiş bir bilgi düzeyi. Davranışa dönük değil, bilmiyorum artık rol model eksikliği mi var yoksa böyle baskıcı bir eğitimden mi geçtikleri içindir? Ya da zihin düzeyinde inandıkları şeyleri tam olarak benimsemedikleri ve oturtmadıkları için midir? Ama davranışa henüz dönüşmemiş. Ya da</p>

	<p><i>belki başka bir zaman dönüşecek o zaman gelmemiştir henüz.”</i></p> <p>K1 “Açıkçası söylemek gerekirse bu konuda çok eleştirilerimiz var. Çünkü bir şeyi öğretmek onu yaşamak anlamına gelmiyor artık. Çocuklara namazın kurallarını öğretmek namazın kılınmasını sağlamıyor. Ya da iyi olun, güzel olun, doğru olun diye böyle direktif içeren, norm içeren bir vasıfta bir anlam ifade etmiyor. Bilginin sahibi olmak yetmiyor bilgiyi ezberlemek bir anlam ifade etmiyor ki çocuk için.”</p>
--	---

Katılımcıların dini bilginin davranış değişikliğine etki etmemesi durumuna ilişkin görüşleri; “din öğretimi davranış değişikliğine etki etmemektedir” ve “bilginin içselleştirilmesi sorunu” kodları ile değerlendirilmiştir. Katılımcıların sunmuş oldukları dini bilgi ve davranış değişikliği ilişkisini ortaya koyan bulgular daha çok olumsuz yönde olup, dini bilginin davranış değişikliği kazandıramadığı şeklindedir. Katılımcıların dini bilginin davranış değişikliği getirmemesine yönelik olumsuz görüşleri din öğretimi program etkililiği ve din eğitiminin etkililiğine yönelik yapılan çalışmalarını ile amaç ve kazanım boyutları konusunda desteklememektedir. Ayrıca Zengin’in çalışmasında program kazanımlarını öğretmenlerin yeterli buldukları ortaya konulmuş olsa da araştırmamızda öğretmenler sunulan bilgilerin davranış değişikliği kazandırma noktasında etkisiz görmüşlerdir.²⁹ Bu uyumsuzluk, Zengin’in araştırmasında program kazanım, amaç ve üniteler, konular üzerine iken bu araştırmada doğrudan dini bilgi davranış değişikliği ilişkisine odaklanılmasından kaynaklı olabilir.

Katılımcı görüşlerine göre din öğretiminin bilişsel boyutunda bir eksiklik bulunmamaktadır. Ancak dini bilginin yoğun olarak bilişsel düzlemde öğretilmesi ise davranış değişikliğini gerçekleştirme konusunda yetersiz kalmaktadır. Bu bağlamda din öğretiminde sunulan dini bilginin, sahip olunan dini inançların hedeflediği dünya veya ahiret hayatına ilişkin gerekli yaptırımları ifa ettirmede etkisinin düşük olduğu söylenebilir. Bu durumun farklı sebepleri olmakla birlikte, öğretimi yapılan dini bilgilerin zihinsel süreçlerden yeteri kadar geçirilmediği ve yeterli düzeyde içselleştirilemediği hususu, katılımcı görüşlerinde belirtilmiştir (K11, K12, K3, K10). Nitekim bazı katılımcılar (K11, K12, K1, K3, K10) dini bilginin davranış değişikliğine dönüşmemesindeki nedenlerden biri olarak, öğretim süreçlerinde sunulan dini bilginin öğrenciler tarafından yeterli düzeyde içselleştirilemediğini doğrudan ifade etmişlerdir.

Dini bilginin içselleştirilmesi için öğretmenin dini bilginin uygulanmasında rol model teşkil etmesi vurgulanmıştır. Katılımcıların bilişsel düzlemdeki bilgilerin güdülenme ve rol model alma ile davranışa dönüşmesine yönelik inanç ve beklentileri söz konusudur. Bu bağlamda din öğretimi süreçlerinde zaman zaman sosyal bilişsel kuramın benimsendiği söylenebilir.³⁰ Katılımcıların, din eğitimi alanlarında görev yapan öğretmenlere yüklemiş oldukları bu misyonu yurt dışında yapılan çalışmalarda da görmek mümkündür. Bu bulgulara dayanarak din eğitimi öğretmenlerine yüklenen rol model oluş misyonunun evrensel bir nitelik taşıdığı söylenebilir.³¹ Nitekim benzer çalışmalarda, rol model olma üzerinden sosyal öğrenme vurgulanmış ve bu bağlamda dini bilginin salt bilişsel düzlemde bir reçete niteliğinde sunulmasının davranış kazanmaya sınırlı bir katkı sunduğu ancak insanın sosyal öğrenme yolu ile dini ve dini olmayan davranışları kazandığı ortaya konulmuştur.³² Bu araştırmada da din eğitimi öğretmenleri benzer görüşler belirtmişlerdir.

Katılımcılar dini bilgi ve davranış değişikliği ilişkisini İslam dini çerçevesinde ilim - amel ilişkisi bağlamında ele almışlardır. Buna göre sahip olunan ilim mutlak suretle amele dönüşmelidir.

²⁹ Mahmut Zengin, “Yeni İlköğretim DKAB Öğretim Programının Uygulamadaki Etkililiğinin Değerlendirilmesi”, *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 12/22 (2010), 121-160.

³⁰ Senemoğlu, *Gelişim, Öğrenme ve Öğretim Kuramdan Uygulamaya*, 231.

³¹ Bob Burton Brown - Jeaninne Webb, “Belief and Behaviors in Teaching”, (1968), 211-217, Erişim 08. 04. 2021 http://www1.ascd.org/ASCD/pdf/journals/ed_lead/el_196811_brown.pdf

³² Devine - Deneulin, “Negotiating Religion in Everyday Life”, 59-76.

Katılımcıların tamamına göre, dini bilginin öğrencilerin hayatlarına yansımaları, ibadet ve ahlaki boyutların her ikisini de içermelidir. Diğer yandan katılımcılar, dini bilginin davranış değişikliğini getirmesi için *bilinçli* olmayı gerekli görmüşlerdir. Bu durumun gelişmesi için de öğrencilerin davranış değişikliği noktasında güdülenmeleri gerektiğini vurgulamışlardır. Bu anlamda dini bilginin davranış değişikliğine dönüşebilmesi için daha çok duyuşsal boyutu içine alan güdülenme esastır ve bu da bilinçli olma halini getirmektedir.

Katılımcılardan özellikle AİHL meslek dersi öğretmenleri, verilen dini bilginin öğrencilerin bütün hayatlarında gözlemlenemese de okul sınırları içerisinde etkili olduğunu belirtmişlerdir. Ancak bu davranış değişikliğine büyük ölçüde içinde buldukları kültürün etkisinin neden olduğu da ifade edilmiştir (K9, K6). Bu anlamda katılımcılara göre davranış değişikliği din öğretiminde sunulan dini bilginin etkisinden daha çok kültürde yer alan dini bilginin davranışa etkisi söz konusudur.

5.1.1. Dini Bilginin Davranış Değişikliği Kazandıramamasının Nedenleri

Tablo 2: Dini Bilginin Davranış Değişikliği Kazandıramamasının Nedenlerine İlişkin Görüşler

Kategori	Kodlar	Katılımcı Görüşleri
Davranış Değişikliği Kazandıramamasının Nedenleri	Bilginin bilişsel boyutta kalması	K4 "Eğitimden çok öğretime yoğunlaştığımız ve çok fazla bilgi yüklemesi yaptığımız için öğrenci çok fazla bilgi ile haşır neşir olunca bu sefer uygulamada eksik kaldığımızı düşünüyorum... Gençler arasında bilgi var ama uygulama noktasında bir eksiklik olduğunu görüyoruz... Bilgiyi çok yükledikçe ben çok sonuç elde ettiğimizi düşünmüyorum. Çok fazla bilgi çok fazla uygulama olacak diye bir şey düşünmüyorum."
		K3 "İHL'lerdeki öğrencilerimizin hiç birisinin namazın farz olduğunu bilmediğini düşünemeyiz... Ama namaz kılma noktasında biraz daha güdülenmeleri, motive edilmeleri gerekiyor. Yani o bilginin hayata dönüştürülmesi noktasında aktif hale getirilmesi gerekiyor bunu yapmadığımız zaman kuru bir bilgi olarak kalıyor."
		K5 "Bilgi veriliyor da... Sıkıntı samimiyette."
		K14 "Din öğretiyoruz ama öğretiyoruz. Ama din bir eğitim süreci. Çocuğun başlangıcı ve çıktığı nokta arasında fark olmalı."
		K6 "Tabi ki biliyor ama bilmesine rağmen uygulamada eksik kalabiliyor."
		K7 "Müslümanın gereklerinden birinin oruç olduğunu biliyor mu? Ama tutmuyor. Şimdi yaşanmayan bir din halini almış biliyor, yapmıyor."
		K14 "Çocuk namazın şartlarını biliyor ama namazı kılmıyor."
		K10 "Dini bilgide eksiklik yok. Dini bilginin ne işe yaradığını bilmiyorlar hayata uygulamıyorlar."
		K15 "Bir Din Kültürü öğretmeni olarak bizim derslerde anlatmış olduğumuz şeyler "ya zaten dinci!" diyerek geçiştirdikleri için açıkçası çok

	<p>Öğretmenin dini bilgi öğretimine yaklaşımı</p>	<p>da etkili olamıyoruz.”</p> <p>K17 “Din Kültürü öğretmeni öğrencilerle gerçekten gönül bağı kurması çok önemli olduğunu düşünüyorum.”</p> <p>K9 “Çünkü niye bizdeki sıkıntı şu anda yani öğretmenin de yaptırıcı olmaması, etki gücü yok. Yani yaptırım gücü yok bizi aşıyor.”</p> <p>K5 “Bu dersleri veren hoca para olarak gördüğü için başarılı olmuyor. Mesela insanlar, cemaatlere, tarikatlara niye gidiyor? Orada insanlar bizden daha bilgili olduğundan değil, orada samimiyeti gördüğü için... Yoksa burada eğitim, imkanlar yetersiz demek yanlış olur.”</p> <p>K14 “Özellikle dini bilgi sağlama noktasında davranışa dönüşmesi amacıyla veriliyorsa ben bunun okulda olmayacağını düşünüyorum. Çünkü başarı odaklı başarı girmiş devreye bu dini bilgi elde etmenin ana amacına ters. Din Kültürünü bir ders olarak görüyor bir Matematik bir Türkçe nasılsa... Halbuki Din öğretmekteki amaç çocukta davranış değişikliği kazandırmaktır belki diğer bütün branşlarda da böyledir aslında ama dine böyle bakılmış olması...”</p> <p>K8 “Bilgiyi sadece not için öğrenmek istiyor ve bu yüzden çocuk unutuyor. Çocuk bu yüzden bilgiyi değerli görmüyor bir not olarak değerlendiriyor. Bu yüzden de asla o kitabı bilgi dediğimiz bilgiyi bile %30 civarlarında öğretebiliyoruz. Yani geri dönüşü normal hayatında çok göremiyoruz İbadetler açısından özellikle bakarsak yok.”</p>
	<p>Din öğretimi yerine din eğitimi</p>	<p>K13 “Önce dini bilgi veriyoruz işte çocuklara Peygamberimiz namaz kılmuş, namaz kılmanın önemi... Kılıyoruz falan çocuklarla anlatma değil de uygulamanın da önemine inanıyorum. İşte uyguluyorsun çocuk görüyor. Uygulamadığımızda etkili olamıyoruz.”</p> <p>K1 “Burada Peygamberin kendi sünnetine dönmek bizim için bir esas... Muhammed tanıdıkları en dürüst, en hoşgörülü adam olduğu için gerçekten onu sevdiği için yolunda gittiler. Bu anlamda biz dini sadece öğretiyoruz yani. Din eğitimi söz konusu mu ne kadar söz konusu çok eleştiriye açık. Yani çocuklara namaz kılın deyince olmuyor o iş, çocuk seni görecektir orda. Senin ne hazla kıldığını görmek zorunda.”</p> <p>K18 “Daha çok yazdırmaktan ziyade zaten davranışa yönelik ben de uğraşıyorum, direk davranışsal boyuta dökmek istiyorum.”</p>
	<p>Öğretim yaşı</p>	<p>K7 “Verdiğini alıyorsun ilkokulda. Lise öyle değil, küçük yaş çok çok önemli. Küçük yaş yani eğitimin yaşı o.”</p> <p>K17 “Özellikle de küçük sınıflarda dediğim gibi dört beş altıncı sınıflarda etki ediyor.”</p> <p>K15 “Ben yaş ile çok ilintili olduğunu düşünüyorum. 4.ve 5. Sınıf</p>

çocuklarında gerçekten.”

Katılımcılara “dini bilginin niçin öğrencilerde davranış değişikliğine etkisinin olmadığı ve nasıl olabileceği?” sonda sorusu yöneltildiğinde katılımcıların dini bilginin davranış değişikliğine etki etmemesinin nedenlerine ilişkin görüşleri; “bilginin bilişsel boyutta kalması, öğretmenin dini bilgi öğretimine yaklaşımı, din öğretimi yerine din eğitimi, öğretim yaşı” kodları altında ele alınmıştır. Katılımcılardan K3, K4, K5, K6, K7, K10, K14, K9, K17, K18, K1, K13, K8, K15 ve K7, din öğretimi süreçlerinde verilen dini bilginin davranış değişikliği noktasında etkili olmadığını doğrudan belirtmişlerdir. Katılımcılar bu durumun nedenlerini eğitim, öğretim ve insan faktörünün farklı boyutlarıyla değerlendirmişlerdir. Katılımcılardan K3, K4, K5, K6, K7, K10 ve K14, dini bilginin bilişsel anlamda öğrenciler açısından bir eksiklik olmamasına rağmen bilişsel boyutta yer alan dini bilginin uygulamalara yansımadığını ifade etmişlerdir. K3, K13 ve K14, eğitim ve öğretim kavramları arasındaki farka vurgu yaparak dini bilginin bir eğitim sürecine ihtiyaç duyduğunu ve bunun yalnızca örgün öğretimde yer alan din öğretimi ile yapılamayacağı belirtmişlerdir. Çalışma bu yönüyle Bulut ve arkadaşlarının yapmış oldukları araştırmada yer alan DKAB dersi inanç öğrenme alanında elde ettikleri bulguları desteklemektedir.³³

Katılımcılar, öğretim süreçlerinde dini bilginin bireylerde davranış değişikliğini getirebilmesi için din eğitimi öğretmenlerinin de anlatmış oldukları bilgilerin birer uygulayıcısı olmaları gerektiğini ifade etmişlerdir. Katılımcılar, din eğitimi öğretmenin rol model oluşunu “dini bilginin davranış değişikliğine etki etmemesi ve dini bilginin davranış değişikliği kazandıramamasının nedenleri” kategorilerinin her ikisinde de vurgulamışlardır. Ancak “dini bilginin davranış değişikliği kazandıramamasının nedenleri” kategorisinde katılımcıların din öğretimine konu olan bilgileri aynı zamanda kendi hayatlarında tatbik etmeleri *samimiyet* kavramı ile değerlendirilmiştir. Buna göre samimi olduğu sürece öğretilen dini bilgilerin davranış değişikliğine etkisi daha da artmaktadır. Katılımcıların bu yaklaşımı dini bilgi ve davranış değişikliğinde dini bilgiyi sunan bireyin yalnızca pedagoji temelinde ve teorik düzlemde o bilginin uzmanı olması durumu değil aynı zamanda o bilginin uygulayıcısı olması durumunu da ortaya koymuştur (K1, K13). Bu yaklaşım, dini bilgi açısından ele alındığında dini bilginin öğretime konu oluşu, diğer derslerle aynı düzeyde bir değer taşımadığı ve bu dersin herhangi bir ders olmadığı sonucuna ulaşılmaktadır. Çünkü genel eğitim sistemi içerisinde din öğretimi, diğer branşlara nispi olarak ahlak gelişimi ile daha çok ilişkilidir. Dini bilginin öğretiminin davranış değişikliği getirmesinde katılımcılar yalnızca ibadet boyutunu değil bireylerin gündelik yaşamlarını da vurgulamışlardır. Bu bağlamda öğretmenlerin bekledikleri davranış değişikliği yalnızca dini davranışlar boyutunda değil bütün bir yaşamı kapsayıcı nitelikte ahlaki düzlemedir.

Katılımcılara göre dini bilginin öğrencilerde davranış değişikliği geliştirmemesinin bir diğer nedeni de öğretmenlerin dini bilgi öğretimine yaklaşımlarıdır. Buna göre bugünün şartlarında öğretmenlerin öğrenci üzerindeki etkileri düşüktür. Ayrıca din öğretimine konu olan bilgilerin kanıksanmış ve öğrencinin ilgisini çekecek nitelikte olmadığı belirtilmiştir. Öğrencilerde dini bilginin ahlaki ve gündelik yaşamlarına etki etmemesi durumu DKAB özelinde Akyürek’in çalışmasında da belirtilen bir konudur. Ancak Akyürek, dini bilginin bireylerin ahlaki tutumlarına yansımamasını öğretmenlerin ders süreçlerinde kullanmış oldukları öğretim yöntem ve tekniklerine vurgu yaparak açıklamıştır. Bu bağlamda Akyürek, din öğretiminin öğrencilerde davranış değişikliği hususunda etkili olamamasının nedenini öğretmenlerin kullanmış oldukları düz anlatım yöntemi ile ilişkili bulmuştur.³⁴

³³ İsmail Bulut vd., “Öğretmenlere Göre İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Programında Yer Alan İnanç Öğrenme Alanı Kazanımlarının Gerçekleşme Düzeyi”, *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 41 (2014), 221-238.

³⁴ Akyürek, “Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersinin Etkililiği”, 106-117.

Dini bilginin öğretilmesi her ne kadar genel eğitim sistemi içerisinde yer alan bir süreç olsa da din eğitimi öğretmenleri dini bilgiyi diğer branş dersleri gibi görmemektedirler. Katılımcıların bu algıları din eğitimi alanında hizmet vermenin istihdam alanı olmanın ötesinde gönüllülük esasına dayalı olarak yapılması gerekliliği ile temellendirilmiştir. Bu durumdan yola çıkılarak din eğitimi öğretmenlerinin dini bilgi öğretimi bir eğitim öğretim faaliyeti olarak değil tebliğ ve irşat faaliyeti olarak gördükleri sonucuna ulaşmak mümkündür (K5, K14, K8). Ayrıca din öğretimine bu yaklaşımın dini bilginin öğretim süreçlerinde din dilini kullanma durumunu da beraberinde getirme olasılığını ortaya çıkarmaktadır. Bu anlamda araştırma dini davranış gelişimini araştıran diğer çalışmalar ile örtüşmektedir.³⁵ Katılımcıların *samimiyyet* kavramı ile ortaya koymuş oldukları din eğitimi öğretmeni tanımının da din eğitimi öğretmenlerinin dinin inanır olarak mümin kimliği ile sınıflarda ve öğretim süreçlerinde yer alması durumunu ortaya çıkardığı söylenebilir. Zira “din öğretimi yerine din eğitimi” kodunda da yer alan ifadelerin de bu anlayışı desteklediğini söylemek mümkündür. Yine bu koda göre din öğretimi daha çok bilişsel alanı besleyerek dini davranış kazanımını arka planda tutmaktadır. K4 bu durumu psikomotor alana ket vurucu düzeyde yoğun olduğunu belirterek eleştirmiştir. AİHL’de meslek dersi öğretmeni olan K4’ün ifadelerinde, din eğitimi öğretmenlerinin bilişsel boyutun yanın da din öğretiminde dini bilginin uygulamalarına da yer verilmesi gerektiği ortaya konulmuştur. Buna göre davranış değişikliğinin gelişmemesinin nedenlerinden biri dini bilginin bilişsel boyutta yoğun bir içerikle öğrenciye iletilmesi ancak eğitim sisteminde bu bilgilerin uygulaması için bir alan olmamasıdır.

Katılımcılar dini bilginin davranış değişikliği kazandıramamasının nedenlerini yalnızca örgün eğitimde yer alan din öğretimi üzerinden değerlendirmemişlerdir. Buna göre din eğitiminin tam anlamıyla gerçekleşebilmesi ve davranış değişikliği kazandırabilmesi için gerekli bir diğer unsur da bu eğitimin küçük yaşlarda başlamış olmasıdır. Katılımcılara göre din eğitimi ileri yaşlarda başladığı için davranış değişikliğine etki etmemektedir (K7, K15, K17). Meslek dersi öğretmeni olan K3 ise dini bilgi davranış değişikliği ilişkisini öğrencilerin güdülenme boyutu ile değerlendirmiştir. Bilginin psikomotor alana taşınmasında bir diğer basamak olan duyuşsal alanın güdülenme ile doldurulmadığı takdirde davranış değişikliği beklemek söz konusu değildir. Bu durum “dini bilginin davranış değişikliğine etki etmemesi” kategorisinde de vurgulanmıştır.

5.2. Dini Bilginin Davranış Değişikliğini Etkilemesi

Tablo 3: Dini Bilginin Davranış Değişikliğini Etkilemesine İlişkin Görüşleri İçeren Tablo

Kategori	Kodlar	Katılımcı Görüşleri
Oğretmenlerin Dini Bilginin Davranış Değişikliğine Etki Etmemesine Yönelik Görüşleri		<p>K13 “Allah’ın kitabı şeklinde anlatınca Kur’an’a saygıda değişiklik görüyorsunuz. Çantalarına diğer ders kitaplarını korkun Kur’an-ı ders kitaplarını böyle yukarıda tutup götürüyorlar.”</p> <p>– “Bilgi ulaştırıldığı zaman davranış değişiyor yani?”</p> <p>K13 “Çoğu zaman değil, bazen”</p> <p>K5 “Namaz kılma oranlarında oluyor, hal ve hareketlerde oluyor, kullandığı kelimelerde oluyor Ahlaki noktada bir kalıptan geçiyor diye düşünüyorum.”</p>

³⁵ Metcalfe - Moulin-Stożek, “Religious Education Teachers’ Perspectives on Character Education”; Marie Cornwall, “The Determinants of Religious Behavior: A Theoretical Model and Empirical Test”, *Social Forces* 68/2 (1989), 572-592.

Dini bilgi davranış değişikliğini getirmektedir.	<p>K14 “Bir zaman sonra belki farkındalık oluşuyor diye düşünüyorum. Düzeltbildiğim kadar düzeltiyorum. Bunu davranışlarda görüyorum, fark ediyorum ve bu beni çok mutlu ediyor”</p> <p>K17 “Bence bu din derslerinin kesinlikle öğrencilere etkisi var. Yani Din Kültüründeki konular yani dini bilgiler onların davranışına etki edebiliyor.”</p> <p>K18 “Bir öğrencimiz vardı ailevi sorunlar yaşayan bir çocuğumuz, ben ilk geldiğimde okula duvara kafasıyla vuran, kapıları tekmeleyen, küfür eden bir çocuktü. Üçüncü yılıma girdim. Şimdi diyebilirim ki 2-3 haftada bir kere bile bir olay yaşanmıyor. Onu böyle güzellikle, konuşarak, dini şeyler anlatarak... okumaya çok meraklıydı kitaplar vererek öyle şeylerle çocuğu bayağı kontrol altına aldım... Arada bir yemeğe götürerek. Şu an emin ol o kadar o çocuğumuzun davranışını...”</p> <p>K15 “Bir şekilde bunu çocuğun aklına zihnine kazıyabilirseniz o bir şekilde davranışa dönüşüyor.”</p> <p>K12 “Etkisi tabi ki var hocam. Etkisi yok diyemeyiz ben mesela her sınıfa girdiğimde selam veririm. Şimdi çocuklar bana takılma babında da olsa beni görünce hemen selam veriyor.”</p> <p>K10 “Hocam dini bilgi elde ettikçe öğrencilerin hayatına mutlaka belli değişiklikler olacaktır hem yaşayış olarak hem de bilgi olarak”</p>	
Davranış değişikliği süreçtir	<p>K13 “4. sınıfta anlattığım bir şey 9. sınıfta kendini gösterecek.”</p> <p>K11 “Davranış, erken herhalde bekliyorum. Ben hızlı bir davranış bekliyorum. Yani buna inanıyoruz ama bu senin hayatında gözükmesi gerekir ama onun gözükmede biraz eksiklik olduğunu görüyorum. Onun henüz belki zamanı gelmedi.”</p>	

Bu kategori; “dini bilgi davranış değişikliğini getirmektedir” ve “davranış değişikliği süreçtir” kodları üzerinden değerlendirilmiştir. Bazı katılımcıların, zihinsel süreçlerden geçen bilgilerin, mutlak surette belirli bir zaman içerisinde insanda davranış değişikliğine neden olacağı, kanaati mevcuttur (K13, K5, K14, K17, K18, K15, K12, K10, K11). Katılımcıların dini bilginin mutlak surette davranış değişikliği getirmesi beklentilerini “her davranış öğrenilmiştir” ilkesini esas alan davranışçı yaklaşım çizgisinde olduklarını göstermektedir.³⁶ Aynı zamanda bu durumun İslam’ın bilgi anlayışı ile ters düşmediğini de söylemek mümkündür. Katılımcılardan K9, “Öğretmenlerin Dini Bilgi Davranış Değişikliği İlişkisine Yönelik Görüşleri” başlığı altında belirtmiş olduğu ifadeler ve diğer katılımcıların davranış değişikliği beklentilerinin İslam düşüncesi içerisindeki tanımlanmasının ilim – amel ilişkisine dayalı olduğu ifade edilebilir. Bu bağlamda katılımcıların anlayışlarında “zaten dini bilginin bir yönü her daim amele dönüktür” düşüncesi yer almaktadır. Zira İslam bilgi anlayışında bilginin bireye ulaşmasından amaç bireyde davranışa dönüşmesidir.

Katılımcılara göre dini bilginin yalnızca davranışlardaki etkisi değil bilişsel düzlemdeki etkisi de önemli bir değişimi getirmektedir. Buna göre bireylere ulaştırılan dini bilgi fikirselle dönüşümlere de

³⁶ Rasim Bakırcıoğlu, “Davranış Değiştirme”, *Ansiklopedik Eğitim ve Psikoloji Sözlüğü* (Ankara: Anı Yayıncılık, 2016).

neden olmaktadır. Fikirselsel dönüşümler de davranış değişikliğine kapı aralamaktadır. Dini bilginin davranış değişikliği noktasındaki etkisi “dini bilginin davranış değişikliği kazandıramamasının nedenleri” kategorisinde olduğu gibi yine zaman bağlamında da değerlendirilmiştir. Katılımcıların öğrencilerin dini bilgiyi edinen bireylerin, mutlak surette zaman içerisinde o bilgiler doğrultusunda bir davranış değişikliği kazanacağı inancı davranışçı yaklaşımı teyit edici niteliktedir (K13, K11). Dini davranış gelişimine odaklanan Cornwall’ın araştırmasında, dini davranışın gelişimini sağlayan unsurları toplum ile ilişkiler, dini topluluklar, dini inanç, dini sosyalleşme ve demografik veriler olmak üzere beş boyutta toplanmıştır.³⁷ Bu çalışmada ise katılımcıların görüşlerinin bilişsel boyuttaki dönüşümleri de sağlayabilmesi açısından fikirselsel, dini davranış ve ahlaki tutumlar olarak üç boyutta yoğunlaştığını söylemek mümkündür.

Sonuç

Katılımcı görüşlerine göre dini bilgi ile davranış değişikliği arasındaki ilişkinin yapısında birçok unsur bulunmaktadır. Katılımcılar din öğretiminde bilişsel düzlemde yer alan kazanımların gerçekleşmesinde herhangi bir sorun bulunmadığını belirtmişlerdir. Ancak katılımcılar, din öğretiminde sunulan dini bilginin davranış değişikliğine yol açma hususunda etkisiz olduğunu ifade etmişlerdir. Din öğretimi süreçlerinde sunulan dini bilginin bilişsel boyutlarda yoğunlaşması din öğretiminin kazanımları olan davranış değişikliklerini getirmede yetersiz bulunmaktadır. Bu bağlamda mevcut müfredatın da gözden geçirilerek doğru ve sağlam dini bilgiler ışığında dini yaşam ve pratiklerde daha işlevsel bir hale getirilmesi gerektiğini ifade etmişlerdir. Ayrıca katılımcılara göre, müfredatta yer alan dini bilgilerin yaşanabilirliği noktasında fiziksel ortamları da yetersizdir. Bu durumu din öğretiminin etkililiği bağlamında değerlendirmek mümkündür.

“Dini Bilginin Davranış Değişikliği Kazandıramamasının Nedenleri” başlığı altında yer alan kodlarda katılımcılar tarafından dini davranış daha çok vurgulanmış ve bu dini davranışın gelişmesi için okul ve din öğretimi yetersiz görülmüştür. Katılımcılar okulda öğretilen dini bilgilerin etkili olmamasına neden olan unsurları; sosyal çevreden edinilen bilgiler, dinin yaptırım gücünün örgün öğretim sürecinde aktif olarak kullanılmaması, dini lider olarak Hz. Peygamber uygulamalarından istifade edilmemesi şeklinde belirtmişlerdir. Ayrıca katılımcılar aileden ve çevreden kazanılan dini kültürün davranış değişikliğinde daha etkili olduğunu vurgulamışlardır. Bununla birlikte dini bilgi ile davranış değişikliği ilişkisinde öğretmen faktörü önemli bir unsur olarak belirtilmiştir.

Katılımcılar dini bilgiyi değerli kılan şeyin onun davranışa geçirilmesi olduğunu belirtmektedirler. Buna göre dini bilginin öğrenilmesi bireyin davranışlarını etkileyen bir süreçtir. Bu minvalde katılımcıların her bilginin süreç içerisinde mutlak surette davranışa dönüşmesi beklentilerinin İslam bilgi anlayışında ilim - amel ilişkisine uygun olduğunu ifade etmek mümkündür. Ancak katılımcı görüşlerinden bu gelişimi sağlayacak nitelikte bir din öğretiminin olmadığı çıkarımında bulunmak mümkündür. Araştırmada yer alan “öğretmenin dini bilgi öğretimine yaklaşımı, din öğretimi yerine din eğitimi” kodlarında yer alan katılımcı görüşlerine dayanarak katılımcıların din öğretimini bir eğitim faaliyeti olarak değil dini değerlerin yüklendiği dini bir görev olarak gördükleri çıkarımında bulunulabilir. Bu yaklaşım ile uygulamaları yapılan din öğretiminde din dilinin kullanımı gelişebilir. Zira davranış değişikliğini kendi tecrübeleri üzerinden anlatan katılımcılarda din eğitimi öğretmenlerinin davranış değişikliğini ve ahlaki gelişimleri sağlayabilmek amacıyla öğretmenlerin din dilini kullanma temayülünde oldukları görülmektedir.

Katılımcıların din öğretiminin süreçlerindeki dini bilginin davranışa etkisine yönelik tecrübeleri, dini deneyim ve dini pratiklerin farklı boyutlarına dayanmaktadır. Katılımcı görüşleri, bilginin yaşama yansımaları noktasında ele alındığında bilişsel boyuttaki dönüşümleri de sağlayabilmesi açısından *fikirselsel, dini davranış ve ahlaki tutumlar* olarak üç boyutta toplanabilir.

³⁷ Cornwall, “The Determinants of Religious Behavior: A Theoretical Model and Empirical Test”.

Katılımcıların bu araştırmada ifade etmiş oldukları davranış değişikliği, yalnızca dini davranış olarak değil genel bir tutum olarak dini bilginin bireyin bütün davranışlarına sirayet etmiş olması noktasındadır. Katılımcıların bireylerden bu beklentileri daha çok ahlaki bir tutum olarak nitelendirilebilir. Zira yukarıda da ifade edildiği gibi İslam bilgi sistemi ilim – amel ilişkisi bağlamında bütüncülük gerektirmektedir. Bu bağlamda katılımcıların yalnızca bir davranış değişikliği değil öğrenme ve toplumsallaşma süreçlerinde davranış gelişimleri beklentisi de söz konusudur.

Katılımcıların dini bilgi ile davranış değişikliği arasındaki ilişkiye yaklaşımları, eğitim yaklaşımı olarak davranışçı bir çizgidedir. Ancak bazı katılımcıların bilişsel düzlemdeki bilgilerin güdülenme ve rol model alma ile davranışa dönüşmesine yönelik beklentilerinin sosyal bilişsel kuram ile uyumlu olduğu da belirtilebilir. Din eğitimi öğretmenlerinin dini bilginin davranış değişikliği getirmesine yönelik beklentilerini *umut* ve *temenni* kavramları üzerinden açıklamak mümkündür. Buradan yola çıkarak dini bilginin öğretim süreçlerinde diğer branşlardaki öğrenmelere benzer bir öğrenme beklentisinden bahsedilemeyebilir. Katılımcılar dini bilginin bilişsel düzeydeki varlığından çok onun içselleştirilip hayata geçirilmesini bir problem olarak dile getirmişlerdir. Bu anlamda ön plana çıkan problem dini bilginin bilinmezliği değil, güdülenmişlik sorunudur. Dini bilginin davranışa dönüşmemesinin temel kaynağı olarak bireylerin yeterli düzeyde güdülenmediği bulgularda sıkça vurgulanmıştır. Bu durum ise bilişsel alanda değil duyuşsal alanda var olan eksikliğin göstergesidir.

Katılımcılar dini bilginin öğrencilerde davranış değişikliğine dönüşmesi noktasında öğretmenlerin tutumlarının da etkili birer unsur olduğunu belirtmişlerdir. Buna göre; din eğitimi öğretmenleri bireysel anlamda inançlarını davranışlarına yansıtıkları düzeyde öğrencilerin davranış değişikliklerine olumlu katkı sunmaktadır. Din eğitimi öğretmenleri bu anlamda öğretmenlik mesleğinin rol model oluşuna dikkat çekmişlerdir. Katılımcılar öğretmenlerin etkisini kullanmış oldukları öğretim yöntem ve tekniklerinden öte dini bilgi davranış değişikliği ilişkisinde öğretmen-öğrenci ilişkileri bağlamında değerlendirmişlerdir. Bununla birlikte öğretmenlerin eğitime olan inanç ve kullanılan yöntemlerin dini bilginin öğretim süreçlerinde etkisi söz konusudur. Bu anlamda din eğitimi öğretmenlerinin öğretim süreçlerinde kullanmış oldukları öğretim yöntem ve teknikleri ayrıca araştırılmaya muhtaçtır.

Davranışlarımızın çoğuna sahip olduğumuz bilgiler kaynaklık etmektedir. Bununla birlikte her bilgi, beraberinde davranış değişikliğini getirmemektedir. Bilginin davranış değişikliğini kazandırması elbette içeriğinde pek çok boyutu bulundurmaktadır ve bunu tek bir boyut üzerinden değerlendirmek mümkün değildir. Davranış değişikliğinin eğitim boyutuyla gerçekleşmesinde; öğretim yöntem ve stratejileri, eğitim felsefeleri, eğitime yönelik yeni yaklaşımlar gibi unsurlar yer almaktadır. Eğitim de bu unsurlar üzerinden bireylerin bilişsel dünyalarına nüfuz ederek sınıf ortamında kişisel bilgi düzeyleri ve davranış değişikliği ile kazanımlar gerçekleştirme hedeflemektedir. Bilginin ehemmiyeti eğitimde tartışılmaz bir yer tutsa da sahip olunan bilginin tutum ve davranışlara yansması da büyük önem arz etmektedir. Bu çalışma ile din eğitimi öğretmenlerinin yalnızca dini bilginin öğrenciler açısından davranış değişikliği kazandırması hakkındaki görüşleri ele alınmıştır. Davranış değişikliği kazandıran unsurların pek çok değişkene bağlı olması nedeniyle araştırma, dini bilginin eğitim ve öğretimdeki yerini de ele alan farklı çalışmalar ile desteklenmeye muhtaçtır.

Kaynakça

- Açıkgenç, Alparslan. *İslâm Medeniyetinde Bilgi ve Bilim*. İstanbul: İSAM Yayınları, 2006.
- Akyürek, Süleyman. "Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersinin Etkililiği". *Bilimname* IV/1 (2004), 106-117.
- Aydın, M. Şevki. *Din Eğitimi Bilimi*. Kayseri: Kimlik Yayınevi, 2. Basım, 2018.
- Ayhan, Halis vd. *Din ve Ahlak Eğitim Öğretimine Yeni Yaklaşımlar*. İstanbul: DEM Yayınları Ensar

Neşriyat, ts.

- Bakırcıoğlu, Rasim. "Davranış Değiştirme". *Ansiklopedik Eğitim ve Psikoloji Sözlüğü*. Ankara: Anı Yayıncılık, 2016.
- Bilgiz, Musa. *Kur'ân'da Bilgi Kavramsal Çerçeve Bilgi Türleri*. İstanbul: İnsan Yayınları, 2. Basım, 2013.
- Brown, Bob Burton - Webb, Jeaninne. "Belief and Behaviors in Teaching", 211-217. Erişim Tarihi: 08.04.2021 http://www1.ascd.org/ASCD/pdf/journals/ed_lead/el_196811_brown.pdf
- Bulut, İsmail vd. "Öğretmenlere Göre İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Programında Yer Alan İnanç Öğrenme Alanı Kazanımlarının Gerçekleşme Düzeyi". *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 41 (2014), 221-238.
- Cornwall, Marie. "The Determinants of Religious Behavior: A Theoretical Model and Empirical Test". *Social Forces* 68/2 (1989), 572-592.
- Devine, Joe - Deneulin, Séverine. "Negotiating Religion in Everyday Life: A Critical Exploration of The Relationship Between Religion, Choices and Behavior". *Culture and Religion* 12/1 (Mart 2011), 59-76. <https://doi.org/10.1080/14755610.2011.557014>
- Gündüz, Turgay. "Paylaşılan Praksis: Hayatı İnanç İnanıcı Hayatla Buluşturmak -Thomas Groome'ın Din Eğitimi Yaklaşımının Eleştirel Analizi-". *Marife* 14/2 (2014) , 85-105.
- MEB. *İlköğretim Medya Okuryazarlığı Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu*. thk. MEB (2006).
- Metcalf, Jason - Moulin-Stożek, Daniel. "Religious Education Teachers' Perspectives on Character Education". *British Journal of Religious Education*, 349-360. <https://doi.org/10.1080/01416200.2020.1713049>
- Öner, Necati. *Felsefe Yolunda Düşünceler*. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1995.
- Özcan, Hanifi. *Epistemolojik Açından İman*. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 7. Basım, 2016.
- Patton, Micheal Quinn. *Nitel Araştırma ve Değerlendirme Yöntemleri*. çev. Mesut Bütün Selçuk Beşir Demir. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık, 2. Basım, 2018.
- Peterson, Michael vd. *Akıl ve İnanç Din Felsefesine Giriş*. çev. Rahim Acar. İstanbul: Küre Yayıncılık, 2015.
- Sağlam, İsmail. "Çocuklarda Davranışların Şekillenmesinde Etkili Olan Faktörlere Teorik Bir Yaklaşım". *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 10/2 (2001), 209-223.
- Schuon, Frithjof. *Varlık, Bilgi ve Din*. çev. Şahabeddin Yalçın. İstanbul: İnsan Yayınları, 1997.
- Senemoğlu, Nuray. *Gelişim, Öğrenme ve Öğretim Kuramdan Uygulamaya*. Ankara: Anı Yayıncılık, 27. Basım, 2020.
- Sönmez, Veysel. *Eğitim Felsefesi*. Ankara: Anı Yayıncılık, 13. Basım, 2015.
- Straughan, Roger. "Ahlakî Gelişim, Dini Düşünce ve Davranışlar". çev. Tuncay Aksöz - Abdulvahit İmamoğlu. *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi* 17 (2008), 17-24.
- Tosun, Cemal. *Din Eğitimi Bilimine Giriş*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları, 7. Basım, 2012.
- Wan Daud, W. M. Nor. *İslam Bilgi Anlayışı ve Çoğulcu Bir Toplumun Eğitim Sistemine Yansımaları Malezya Örneği*. çev. Fuat Aydın. Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2002.
- Yılmaz, Malik. "Öğrenme ve Bilgi İlişkisi". *GÜ, Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi* 29/1 (2009), 173-191.
- Zengin, Mahmut. "Yeni İlköğretim DKAB Öğretim Programının Uygulamadaki Etkililiğinin Değerlendirilmesi". *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 12/22 (2010) , 121- 160.
- "Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi (9, 10, 11 ve 12. Sınıflar) Öğretim Programı". MEB, 2010.

Ek 1: Çalışma Grubuna Ait Bilgiler

Rumuz (K)	Cinsiyet	Yaş	Öğrenim Durumu	Görev	Mesleki Deneyim (yıl)
Katılımcı 1 (K1)	K	32	Lisans	DKAB Öğretmeni	8
Katılımcı 2 (K2)	K	39	Lisans	DKAB Öğretmeni	5
Katılımcı 3 (K3)	E	56	Lisans	Meslek dersi öğretmeni	33
Katılımcı 4 (K4)	E	26	Lisans	Meslek dersi öğretmeni	2
Katılımcı 5 (K5)	E	36	Yüksek lisans	Meslek dersi öğretmeni	4
Katılımcı 6 (K6)	K	32	Lisans	Meslek dersi öğretmeni	7
Katılımcı 7 (K7)	E	55	Lisans	Meslek dersi öğretmeni	35
Katılımcı 8 (K8)	K	27	Lisans	Meslek dersi öğretmeni	2

Katılımcı 9 (K9)	E	56	Lisans	Meslek dersi öğretmeni	33
Katılımcı 10 (K10)	E	32	Lisans	Meslek ve DKAB Öğretmeni	8
Katılımcı 11 (K11)	E	25	Lisans	DKAB Öğretmeni	1
Katılımcı 12 (K12)	E	34	2 Lisans/İLİTAM	DKAB Öğretmeni	2
Katılımcı 13 (K13)	E	39	Lisans	DKAB Öğretmeni	15
Katılımcı 14 (K14)	K	27	Lisans	DKAB Öğretmeni	3
Katılımcı 15 (K15)	E	36	Lisans	DKAB Öğretmeni	10
Katılımcı 16 (K16)	E	43	Lisans	DKAB Öğretmeni	15
Katılımcı 17 (K17)	E	30	Lisans	DKAB Öğretmeni	4
Katılımcı 18 (K18)	K	43	Lisans	DKAB Öğretmeni	3

The Relationship Between Religious Knowledge and Behavioral Change According to the Teachers of Religious Education

Citation/©: Sayın, Gülşen, The Relationship Between Religious Knowledge and Behavioral Change According to the Teachers of Religious Education, Artuklu Akademi, 2021/8 (2), 299-318.

Extended Abstract

Form in the Islamic perspective, the knowledge brings responsibility. Because the Qur'an frequently encourages believers to realize good deeds, and the Qur'an initially teaches us how to act and do good deeds. In Islamic literature, it can be explained as the integrity of "knowledge-deed" in other words "al-'ilm and al-'amal". Likewise, the knowledge brings responsibility as per Islamic worldview. The knowledge necessitates belief and belief also brings with action, behavior, and manners. It is fair to say that this chain of action covers all of the fields of learning. As a result, behaviors and actions develop under the shadow of knowledge. And the knowledge notion within Islam makes it necessary, for those who know, to live according to what they know. Considering the practices in the Islamic educational tradition in the context of religious knowledge and behavioral change, it can be inferred that the development of behavior change in individuals is parallel with the level of exposure to religious knowledge on the basis of Islamic educational philosophy. In this context, the history of Islamic education has many examples in religious education practices where religious knowledge is intensely given.

On the other hand, the behaviors and roots of behaviors are the fields of psychology. Psychology analyzes behaviors and manners in-depth, and in terms of psychology, behaviors are related to many factors such as environment, genetics, learning, etc. But education is interested in the behaviors in view of, learning process. Because, at the same time behaviors are related to the knowledge acquired previously. Knowledge and behavioral change relationship is the main subject of education and also religious education. Moreover, this situation is related to what the main aim of the religions is. There is no straightforward link between individual or social behaviors official religious knowledge. Religious knowledge affects people's values, behaviors, and actions. Because religious knowledge is a coercion factor through law and power. The education also aims at desired behavioral change through the curriculum. In this place, education and religions linkage creates behavioral change in the positive sense. The same kind of knowledge is available in the education and curriculums, as well. If religious knowledge has an effect on behaviors how does this process realize in education? Also, how do religious education teachers evaluate this phenomena? These questions are too difficult to answer in an article but we have the main question: what is the relationship between the former and later according to the teachers of religious education. Has the religious knowledge presented in religious education process any effects on behaviors of students?

This study presents teacher views of Religious Culture and Moral Knowledge and Anatolian Imam Hatip High School's on religious knowledge and behavior change relationship. The working group consists of eighteen Religious Culture and Moral Knowledge teachers and Imam Hatip High School's vocational course teachers working in the central districts of Malatya province. The qualitative research method is used in the study. The data are collected through an interview form consisting of semi-structured questions. There exist many questions and data in the interview form, but in this study discusses only religious knowledge and behavior change subject. The data collected within the framework of "religious knowledge and behavior change relationship" are obtained as the single theme for the study during the content analysis process. After that, two categories and sub-categories have been created under this theme. After briefly discussing religious knowledge behavior change in the study the categories and codes of the participants' views are given. Under the conclusion and evaluation sub-sections, findings from similar studies are also discussed.

As a result, the relationship between religious knowledge and behavior changes has different variables according to the results of the study. Participant views can be collected in three dimensions as intellectual, religious behavior and moral attitudes in order to provide cognitive transformations when considered at the point of reflections of knowledge over life. In this context, although the religious knowledge offered in religious education is found to be insufficient to lead a behavioral change in students, the participants believe that religious knowledge will bring a change of behavior in the process under certain conditions. According to religious education teachers, the relationship between religious knowledge and behavior changes has different

variables. However, the religious knowledge involved in religious education does not dramatically affect behavioral change. Also, religious knowledge and behavioral change do not interest in only religious behaviors. Instead, they have an essential objective of providing behavioral change. Religion and the behaviours stemming from it or attitudes are found to be ultimately in close relation with personal beliefs, and taking on religious values and behaviors have principally a cognitive function.